

Kennisnetwerk Krimp Noord-Nederland

Krimpcafé

'EEN BEELD VAN EEN PLEK'

23 november 2017

Kunst, cultuur en cultureel erfgoed als medicijn tegen krimp

Een krimp dorp in een uithoek van Friesland. Slechts een opstapplaats naar Ameland. Het KKNN kiest Holwerd als locatie voor haar bijeenkomst op 23 november jl. Het thema luidt 'Kunst, cultuur en cultureel erfgoed als remedie tegen krimp'. En dan blijkt Holwerd een zeer terechte keuze! Het dorp creëert een nieuw beeld van zichzelf: Holwerd aan Zee. Er is nieuw perspectief, er is nieuwe dynamiek!

Door Eduard van den Hoff

'Cultuur is enorm belangrijk voor de leefbaarheid', houdt lector Krimp&Leefomgeving Elles Bulder de overvolle theaterzaal van MFA de Ynset voor. Onderzoek geeft aan dat de omvang van een creatieve klasse bepalend is voor de mate van dienstverlening in een gebied. Kunst leidt tot actief burgerschap. Het ontwikkelt en bestendigt een samenleving. Erfgoed is een middel om bewoners en bedrijvigheid vast te houden. Het is zelfs bepalend voor de huizenprijs.

Totempaal

Het belang van kunst, cultuur en erfgoed kan niet voldoende worden benadrukt: ze vormen een uithangbord voor identiteit, een ontmoetingsplaats, een totempaal voor trots en een voedingsbodem voor culturele entrepreneurs. Tot die laatste groep behoort ook Joop Mulder, de tweede spreker van de dag. Hij heeft Oerol achter zich gelaten en focust zich nu op een Sense of Place. Met in het landschap geïntegreerde kunst en architectuur wil Mulder meer mensen naar het Waddengebied trekken.

Met de rug naar de dijk

Kenmerkend voor de houding van de noordelijke kustbewoners, is dat ze met de rug naar de dijk leven, aldus Mulder. Dat wil hij omkeren. Hij juicht het initiatief van Holwerd dan ook toe, om de zee toegang te geven tot aan het dorp. 'Het dorp komt weer tot leven', zegt hij, 'je voelt dat er een enorm energiepotentieel is. Dat wil ik vrijmaken!'

Diplomaat

Mulder wil 'magneten' in het landschap aanbrengen. Zoals een pier met getijdenbad bij Wierum. Als een ware diplomaat weet Mulder botsende belangen van het dorp en die van het Wetterskip en Rijkswaterstaat met elkaar in overeenstemming te brengen. 'Je moet zoeken naar wat wél mogelijk is. Dat leidt tot enthousiasme en dan keert de energie terug in het gebied.'

Stad straalt weer

Mulder neemt graag het Ruhrgebied als voorbeeld van een nieuw, dynamisch gebied. Het was na de 'steenkolen-tijd' een vieze streek en kende tal van verlaten, industriële gebouwen. Kunstenaars en architecten namen het over en inmiddels wordt het gebied als een van de meest aantrekkelijke woonplekken beschouwd, waar flink veel nieuwe huizen worden gebouwd en veel ruimte is voor de natuur. Drommen toeristen komen nu op de cultuur en natuur af. Een zelfde ontwikkeling onderging Nantes. Die stad straalt weer volgens Mulder.

Confrontatie met dilemma's

In het kader van Leeuwarden-Fryslân Culturele Hoofdstad 2018 zocht het KKNN voor dit krimpcafé de samenwerking met het Landelijk Kenniscentrum Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA). Het thema 'Kunst, Cultuur en Cultureel erfgoed in krimpregio's' kwam dan ook niet uit de lucht vallen. En ook in de opzet van de workshops was de invloed van het LKCA te bespeuren: zij liet negen bij kunst en cultuur betrokken personen een dilemma uitspreken. Die werden vervolgens in evenzoveel workshops uitgewerkt door het KKNN publiek.

De eerste drie dilemma's en het zesde worden uitgebreid beschreven in dit verslag. De overige vijf worden hieronder kort uiteengezet, met enkele tips uit de workshops.

Dilemma 4: Docent Minerva Thuur Caris noemt cultuur de Haarlemmer olie voor alles. Een kunstenaar van buiten kan een lokale omgeving stimuleren in haar ontwikkeling. Maar wat gebeurt er als de kunstenaar weer vertrokken is? Hoe duurzaam is de relatie tussen een kunstenaar en een gemeenschap die je weer achterlaat?

Adviezen:

- wees een 'glocale' kunstenaar, een (globaal opererende) kosmopoliet die (lokaal) geworteld is in de gemeenschap en kan wisselen van rol
- ga niet alleen met de bevolking maar ook met de opdrachtgever het 'echte' gesprek aan over wat jij wilt en waar de gemeenschap om vraagt
- maak een keuze: vul je rol in als kunstenaar óf als sociaal werker

Dilemma 5: Kunstenaar Peik Suyling brengt mooie ontmoetingen tot stand bij zijn mobiele bakkerij. Ze leiden vaak tot goede ideeën en vormen de start van diverse projecten. Maar meestal wordt Suyling de tijd niet gegund voor experimenten omdat overheden hangen aan regels en procedures. Hoe dit op te lossen?

Adviezen:

- Neem mensen uit de systeemwereld mee naar de beleefde wereld, laat ze die ervaren. 'Je ziet het pas als je het voelt'. Iets 'maken' draagt bij aan begrip, 'fysieke ervaring' idem.
- Breng andere waarde dan de economische waarde onder de aandacht.
- Schakel een intermediair in om tussen de verschillende talen te schakelen.
- Gewoon DOEN, laat je niet belemmeren, wees burgerlijk ongehoorzaam.

Dilemma 7: Erfgoedadviseur Peter Saal wil de Atlantikwal toegankelijk maken voor publiek. Maar als hij denkt aan programma's die toerisme en recreatie bevorderen, vreest hij voor Amsterdamse, Venetiaanse en Giethoornse taferelen. Een dilemma!

Adviezen:

- begin altijd bij de bevolking, zoek daar de ambassadeurs, de trekkers. Het gaat om hun erfgoed, niet die van de politiek of van de ondernemers.
- betrek er van buitenaf een aantal innovatieve denkers/kunstenaars/filosofen bij, die een impuls teweeg brengen.
- zoek een diep draagvlak in plaats van een breed draagvlak. Dat wil zeggen: je hoeft niet iedereen erbij te betrekken. Liever een paar enthousiastelingen dan energie steken in mensen die niet willen.

Dilemma 8: Het dilemma van Joop Mulder betreft communicatie. Hoe kom je te weten wat dorpen graag willen? Hoe krijg je dorpen met elkaar aan het communiceren? Communicatie is essentieel in Sense of Place. Hoe krijgt Mulder dat op gang in het Noorden?

Adviezen:

- Denk en communiceer altijd vanuit de bevolking. Soms zijn mensen negatief over het project: buig dat om naar positief door het belang van het project vóór hen te verhelderen.
- Creëer beweging van dorp naar dorp. Bijvoorbeeld met een estafette of een karavaan die van dorp naar dorp trekt. Dat werkt. Denk maar aan de Elfstedentocht en de Slachtemarathon.
- Betrek buitenstaanders, bijvoorbeeld studenten, die de highlights/schoonheid/bijzonderheid van een plek benoemen. Hun frisse blik kan ook de ogen van de lokale bevolking op een andere manier voor de plek openen.
- Gebruik de 'nieuwe markt benadering' om te verbinden: laat mensen brainstormen over een probleem dat buiten hun eigen sector/werkgebied/ervaring ligt.
- Zorg dat binnen een pakkend, metaforisch verhaal met een aantrekkelijk eind plaatje verschillende dorpen, vanuit de eigen identiteit, hun eigen invulling kunnen geven.

Dilemma 9: Jur Bekooy van 'Oude Groninger Kerken' is blij dat het zijn stichting lukt om tal van kerken te behouden. Maar restaureren is niet genoeg. De kerken moeten ook een herbestemming krijgen die rendabel is. En dat is wel eens lastig.

Adviezen:

- samen met bewoners doel en functie creëren en daar financiering op afstemmen (terugverdienmodel)
- start met een gezamenlijke activiteit voor het hele dorp, met je activiteiten identiteit opbouwen
- via de provincie alle koren in Groningen 1 concert laten geven in een Groninger kerk (met subsidie)
- de kerk promoten aan ondernemers
- digitalisering: kerken via het web boekbaar maken
- breder kijken, nationaal, wat zijn mogelijkheden
- betrek vooral ook jonge mensen

Met poppen en een fietstocht aardbevingen bespreken

Begin november vond er een fietstocht in het Groningse aardbevingsgebied plaats onder de noemer 'De Verzamelde Werken van een Bewogen Gebied'. Deze werd georganiseerd door Nathalie Beekman en het kenniscentrum Kunst en Samenleving van de Minerva Academie. De fietstocht voerde langs tien gedupeerden met aardbevingschade die eerder waren geïnterviewd door Nathalie.

Geïnspireerd door het 'Theater of the Oppressed' van Augusto Boal had Nathalie Beekman met poppen gemaakt van metaal en klei de geïnterviewden hun ervaringen en wensen laten uitbeelden. De transcripties van deze gesprekken en foto's lagen uitgewerkt in een boekje bij deze mensen op de keukentafel om te bekijken en te bespreken tijdens de fietstocht. Het idee is om op deze manier geïnterviewden en belangstellenden met elkaar in contact te brengen en hun verhaal te laten delen.

Door Mathijs Stuive

Hoe creëer je tijd?

Het dilemma van dit kunstproject draait vooral om tijd. Om een blijvende impact te maken is er meer tijd nodig. Hoe creëer je deze tijd? Het aloude adagium 'tijd is geld' is ook van kracht in de kunsten-

sector. Hoe verkrijg je financiering of anderzijds middelen om een project als dit langer voort te zetten of later een vervolg te geven? Of kun je de deelnemers zoals in dit geval de inwoners van het aardbevingsgebied aansporen om het project over te nemen en een vervolg te geven?

Overdragen of zelf managen?

Na de inleiding was er tijd genoeg om over dit dilemma van gedachten te wisselen. Eén van de doelen van dit project was om door de gesprekken en de verslaglegging meer onderlinge samenhang te creëren en de actiebereidheid te vergroten. Een voorstel was om de materialen bijvoorbeeld over te dragen aan een stichting zoals Stut en Steun die gedupeerden bijstaat of aan de sociale wijkteams in de regio. Op deze manier geef je deze organisaties de tools om in gesprek met gedupeerden te gaan en krijgt het zeker een vervolg.

Er werd er een voorstel gedaan om nog een stap verder te gaan en het helemaal los te koppelen van de aardbevingsschades en het als een los product op de markt te brengen. Dit creëert mogelijk wel een nieuw dilemma: hoe commercieel moet en kun je zijn als kunstenaar?

Opdracht volbracht?

Je kunt ook kiezen voor een andere insteek: als kunstenaar krijg je een opdracht mee, die voer je uit en dan moet je het los laten. De kracht van een kunstenaar ligt in het creëren van kunst, niet in het managen van het vervolgtraject. Soms ligt de kracht in de blijvende herinnering aan een project en hoeft er helemaal geen vervolg aan gegeven worden. Ook kan er gekozen worden voor een vorm waarbij de verankering buiten de kunstenaar om gaat en bijvoorbeeld bij de opdrachtgever komt te liggen.

Kortom, een lastig dilemma en zeker iets wat bij veel projecten rondom kunst en krimp speelt. Hoe creëer je vormen en methoden die voor langer actueel en actief blijven?

Hoe houdt een Friestalig theatergezelschap het hoofd boven water?

Anke Bijlsma heeft een eigen theatergezelschap: Ach, Mea Culpa. Het bestaat uit twee acteurs (waaronder zichzelf), twee technici en twee autobussen. Per productie (2 jaar) verzorgt het gezelschap 220 voorstellingen op locatie. Voornamelijk in Friesland, want de voorstellingen zijn in het Fries. Bijlsma heeft zich inmiddels wel bewezen binnen de culturele wereld, toch krijgt ze nauwelijks subsidie. Dat is erg lastig tussen producties door, want dan komt er totaal geen geld binnen. Anke is het zat en dreigt het bijltje er bij neer te gooien. De huidige productie nadert zijn eind. Hoe nu verder? Hebben de deelnemers aan de workshop oplossingen?

Door Eduard van den Hoff

Eerste vraag die Anke gesteld krijgt, betreft de houding van de provincie. Hoe reageert die op een aanvraag voor subsidie? Anke: 'We krijgen wel iets, maar bij lange na niet genoeg. De provincie vindt ons niet vernieuwend omdat we alleen in cafés optreden. Een oneigenlijke reden, want anderen brengen alleen maar voorstellingen op het toneel.'

Slokt subsidiepot op

Waarom je werkterrein niet verruimen? Waarom alleen in het Fries? 'Vanwege de schoonheid van de taal', klinkt het beslist. Een groot gezelschap als Tryater bezigt ook het Fries. Die groep slokt bijna de totale subsidiepot op. Anke denkt er niet over haar crew op te geven, want die is bepalend voor het niveau van het theater.

Mond-tot-mondreclame

Nu het economisch aantrekt, is het misschien slim om ook voor bedrijven op te treden? Daar zet Anke op in, door voorstellingen te combineren met buffetten. Zijn er ook ambassadeurs die voor Anke kunnen pleiten? Ja, onder andere Arjan van der Grijn (bekend grimeur van Van Kooten & De Bie en Jiskefet) en

Geert Mak. Maar de mond-tot-mondreclame van het publiek is het belangrijkste.

Onontgonnen

Bij het aanscherpen van de dilemma's lijken er twee overheersend: 1) waarom zit de overheid vastgeroest in haar subsidiebeleid en 2) is een regionale markt niet te krap? Met die eerste zit Anke duidelijk, wat de tweede betreft: ze lijkt altijd wel locaties te kunnen vinden voor een optreden. De Zuidwesthoek van Friesland is zelfs nog onontgonnen.

'In het Fries, vanwege de schoonheid van de taal'

Grens over

De adviesfase komt met 'raad'. 'Waarom neem je niet eens een benzinstation als locatie, of een boerderij? Dan ben je toch vernieuwend?' 'Ga de Friese grens over! Je behoudt je identiteit door de voorstelling te ondertitelen.' 'Blijf volhouden in je strijd om subsidie bij de provincie. Zoek het ook hoger op, bij de EU.' Anke is blij met alle adviezen. 'Ik moet niet vechten tegen iets wat ik niet kan veranderen', zegt ze over de subsidies. 'Wellicht kan het geen kwaad het Fries wat los te laten en te experimenteren in Groningen, Drenthe en Noord Holland.'

Cultureel erfgoed in het aardbevingsgebied als communicatieve kwestie

In de workshop over dilemma drie vertelt intervisiebegeleider Eefje van Duin over haar rol bij adviesorganisatie voor ruimtelijke kwaliteit en cultureel erfgoed Libau. Nu het aardbevingsgebied nog niet als een integrale herstructureringsopgave wordt gezien heeft het prioriteit om de culturele identiteit van het gebied te behouden en te versterken. Na een voorstelronde is het dan ook tijd voor een discussie rondom dit dilemma. Want hoe behoud je de gebiedsidentiteit als er zoveel verschillende belanghebbende partijen over mee praten?

Door Nynke Koornstra

‘Groningen is één van de oudste cultuurlandschappen van Nederland.’

Identiteit en leefbaarheid in het aardbevingsgebied. Van Duin benadrukt eerst enthousiast het bestaan van de prachtige dorpen en welstandsmonumenten in Groningen: ‘Groningen is één van de oudste cultuurlandschappen van Nederland.’ Eens in de 40 jaar vindt er een onderhoudsronde plaats en worden dorpen en monumenten gerestaureerd en vernieuwd. Maar hoe houd je bij het behouden en bevorderen van de bouwkun-

dige en landschappelijke kwaliteit in het aardbevingsgebied de identiteit en leefbaarheid overeind?

Het aardbevingsgebied als herbestemmingsopgave

Van Duin beschouwt het aardbevingsgebied als een stedenbouwkundige opgave waarin het veiligheidsissue een technisch en juridisch, maar ook een sociaal probleem is. Ze vraagt zich hardop af of Groningen geen herbestemmingsopgave is en wie er binnen dit dilemma, met spelers als het rijk, de provincie, gemeenten, bewoners en de

nationaal coördinator Groningen de lange termijn doelen formuleert. Van Duin: ‘Gemeenten ontwikkelen een dorpsvisie, hebben lokale stuurgroepen, een bewonersloket en schrijven soms witboeken. En ook de nationaal coördinator Groningen heeft een duidelijke opgave. Libau beweegt zich ergens te midden van deze partners en dat is soms lastig communiceren.

Verbinden in een breed spelersveld

Van Duin legt uit dat de communicatie met zoveel partijen vooral lastig is omdat alle partners hun eigen belang hebben. Ze licht toe: ‘Veel organisaties bemoeien zich ermee, dus we moeten verbinden. Maar dat gebeurt nog niet goed genoeg. En hoe verbind je de veiligheid en de sociale en de ruimtelijke opgave aan elkaar?’ Als Van Duin om tips vraagt noemt iemand dat het belangrijk is om tot een coalitie te komen waarbij ook de provincie betrokken is. De deelnemers concluderen dat het belangrijk is om elkaar te blijven opzoeken en bij het gebrek aan een integrale visie toch met kleine stapjes naar een gemeenschappelijk doel toe te blijven werken.

Iemand benoemt dat nieuwe ideeën ook bij kunnen dragen aan een nieuwe geschiedenis en dat een gemeente de status van een beschermd dorpsgezicht ook toe kan kennen aan een heel gebied. Iemand anders stelt voor om een game te ontwikkelen als tool om de communicatie te verbeteren. Tenslotte adviseert één van de aanwezigen Van Duin om ook te leren van andere cases. En vooral om zich niet te laten ontmoedigen.

‘Veel organisaties bemoeien zich ermee, dus we moeten verbinden. Maar dat gebeurt nog niet goed genoeg.’

Hoe ontregelend mag je zijn? Een kunstenaarsdilemma

Het Krimpcafé in Holwerd was een bijzondere in de reeks: een café vol met discussies over krimpdilemma's. Eén van de dilemma's werd geïntroduceerd door Frederiek Bennema van kunstacademie Minerva. Kortgeleden startte zij een project waarbij haar studenten zich 'onderdompelen' in verschillende gemeenten om kunst met en over de bewoners te ontwikkelen. Een prachtig initiatief, maar wel met een moreel dilemma. Want met hun werk houden kunstenaars vaak een spiegel voor. Deze reflectie wordt niet altijd als mooi of complimenteaus ervaren. Hoeveel vrijheid kan een kunstenaar zich dan eigenlijk permitteren als het aankomt op deze reflectiespiegel en hoeveel verantwoordelijkheid hebben zij daarin?

Door Lucinde Terluin

Dieper en dieper in het dilemma

De studenten worden blanco binnen de gemeenschap losgelaten waardoor ze vaak tot interessante bevindingen en unieke kunst komen. De kunst van studenten kan daarbij van alles zijn: van intense gesprekken tot een prachtige fotoreeks. Deze invulling leidt vaak tot prachtige samenkomsten en kunst waar de dorpingen trots op zijn. Een enkele keer is echter sprake van ongemakkelijke situaties door de reflectiespiegel. Op dat soort moment is het vaak de vraag hoe de onervaren studenten hierop moeten reageren, en wie verantwoordelijk is voor deze situaties.

'Is de ware doelstelling om te ontregelen?'

Maar hoe zit dat dan?

Met het dilemma op tafel was het tijd voor dieptevragen. 'Is er sprake van nazorg?', was één van de vragen. Frederiek gaf aan dat dit absoluut het geval is. Met een moment van samenkomst als afsluiting en persoonlijke interviews achteraf heeft de gemeenschap

genoeg mogelijkheid om de eventuele ontregeling te bespreken en af te sluiten. Daarop volgend werd gevraagd of het 'onderdompelen' van de studenten niet al een ontregeling op zich is. En dat, zolang de doelstelling niet daadwerkelijk ontregelen is, iemand zich toch niet zomaar verantwoordelijk hoeft te voelen voor andermans reactie op een reflectiespiegel.

'Hoe verantwoordelijk ben ik, als docent, voor ontwrichting die eventueel in het proces ontstaat en die wordt veroorzaakt door de studenten?'

Van een oud naar een nieuw dilemma

Met alle nieuwe inzichten werd het dilemma aangescherpt, zodat het in de laatste fase van de discussie mogelijk werd om gerichte adviezen te geven. Na een korte gedachtenspin in stilte werd het dilemma opnieuw geformuleerd.

Uitstekend advies

In de adviesfase werd geopperd een cross-over met studenten van een sociale studie te creëren, om zo de dorpingen met een goed gevoel achter te kunnen laten. Maar het belangrijkste advies voor Frederiek bleek toch om goed voorbereid op pad te gaan, de deur altijd open te houden en kritisch te blijven kijken naar hóe verantwoordelijk iemand is voor het gevoel van een volwassen medemens. Want iedereen is immers verantwoordelijk voor zijn eigen gevoel, toch?

Een Krimpcafé in Holwerd, o jee

Door Lucinde Terluin

Thuur Curis, docent op kunstacademie Minerva, kreeg de eer om het unieke Krimpcafé in Holwerd af te sluiten met bemoedigende woorden en zijn 'aha' moment. Gedacht werd namelijk dat hij dit moment had ervaren tijdens zijn eigen dilemmadiscussie. Tijdens de afsluiting bleek dit echter een 'o jee' moment te zijn geweest.

O jee, omdat hij eigenlijk geen idee had wie hij precies voor zich had. In welke hoedanigheid waren mensen aanwezig in dit Krimpcafé? Zijn het kunstenaar of ambtenaars? Stadse of plattelands? Hoe kijkt deze grote groep mensen eigenlijk tegen krimp en kunst aan? Hij wist het niet zo goed. Daardoor was het extra *o jee* geweest om zijn dilemma voor te leggen aan niet-kunstenaars.

Ondanks de *o jee* gaf Thuur aan dat manier van samenkomen voor iedere aanwezige stimulerend en inspirerend was geweest. En daar had hij gelijk in! Want met dit Krimpcafé werd nieuw licht geworpen op de kunst van het conserveren, de kunst van het samen zijn en de kunst van het communiceren. En zoals Thuur terecht opmerkte 'met deze drie aspecten lukt het om samen, met verschillende disciplines en kunde, kunst te gebruiken als middel om de samenleving beter en interessanter te maken'.

Door zulke samenkomsten zijn kunstenaars immers niet meer die ene persoon die zich op velen richt, maar velen die zich tot velen richten. En zo kunnen we niet alleen gezamenlijk zakendoen, maar ook meer zingeving in krimpgebieden creëren.

kennis
delen

KIKINN

kennis
twikkelen

Aan dit beeld- en journalistiek-
verslag werkten mee:

Tekstschrijvers:

Eduard van den Hoff
Nynke Koornstra
Mathijs Stuive
Lucinde Terluin

Fotograaf:

Harma Kaput

Opmaak:

Harmare

Redactie:

Elly van der Klauw
Sophie Tillema

Meer informatie bij:

Kennisnetwerk Krimp Noord-Nederland

[Link naar presentaties](#)

BADGES
A.u.b.
RETOUR